

Arjeplog den 26 februari 2020

Naturvårdsverket

Synpunkter avseende planerat kvartsbrott på Nasafjäll, Norge

Svaipa sameby har beretts tillfälle att inkomma med synpunkter till Naturvårdsverket på den ansökan om kvartsbrott som Elkem ASA lämnat in till norska staten. Samebyn vill framföra följande synpunkter.

Som framgår av konsekvensanalysen ligger den planerade industriverksamheten inom Svaipa samebys betesmarker som även används av andra samebyar. Det östliga dagbrottet ligger 500 m från den svenska gränsen. Vi har en starkt etablerad sedvanerätt i området som måste respekteras av både norska och svenska staten (se Talmadomen, Svea hovrätt, 21 december 2020 och Girjasdomen, Högsta domstolen 23 januari 2020). Svaipa sameby motsätter sig helt att en gruva etableras i området då det skulle omöjliggöra renskötseln och riskera att hota den samiska kulturen i området.

Vi är helt beroende av en miljö i ekologisk balans utan föroreningar där våra renar kan beta. Vi har successivt trängts undan från många områden. I fjällområdet har vi fortfarande en del marker kvar som kan ge renen betesro och tillgång till en bra miljö. En etablering av en gruva skulle helt förändra dessa förutsättningar.

Renskötselns markanvändning är en av de miljöfrågor som svenska myndigheter har att bevaka i prövningar av denna typ. I svensk rätt genom minerallagens bestämmelser och 3 kap 5 § miljöbalken. Motsvarande krav ställs när etableringen sker på norsk sida.

Etableringen av gruvan ligger visserligen på den norska sidan av gränsen, men den kommer att få stora konsekvenser på ett mycket stort område som sträcker sig in i det som idag är Sverige. För vår renskötsel är nationsgränsen inte alls relevant. Våra renar betar i ett område som sträcker sig långt in i det som idag är Norge. Påverkan på samebyns renskötsel skulle därför bli mycket stor om en gruva beviljades.

Elkem har sedan inledningen av utredningsarbetet uppträtt mycket nonchalant i förhållande till samebyarna och inte tagit våra krav på allvar. De åsikter vi framfört har inte beaktats och de krav på resurser som vi ställt för att kunna sätta oss in i frågorna har inte beviljats. Under lång tid har vi inte fått hjälp av advokater och vi har inte fullt ut kunnat förstå den process som pågår på norsk sida, dels på grund av att det är ett annat prövningssystem i Norge, dels på grund av språkproblematiken. Det gör att vi inte har kunnat bevaka våra intressen och få framföra våra synpunkter på ett sätt som kan godkännas.

Samebyn har i flera omgångar framfört att vi anser att den genomförda konsekvensanalysen är mycket bristfällig och att den inte kan ligga till grund för beslut i ärendet om kvartsbrottet. Elkem har inte varit villiga att fördjupa studien. De har styrt uppdraget till konsultbolaget SWECO så att de inte har kunnat genomföra den utredning som behövs. Vi anser att bristerna i konsekvensanalysen är så allvarliga att den inte kan godkännas som underlag för beslutet om en gruvetablering och att svenska myndigheter måste bevaka att konsekvensanalysen blir genomförd på ett fördjupande sätt så att den kan godkännas. De brister som vi pekat på är bl.a.:

Utredningen om påverkan på renskötseln bristfällig

Utredningen är bristfällig vad gäller påverkan på renskötseln. Analysen behöver utvecklas och omfatta ett mycket större påverkansområde som sträcker sig långt in på den svenska sidan av gränsen. Vår bedömning är att effekterna av gruvan kommer att påverka miljön och renskötseln i ett mycket större område än vad konsekvensanalysen beskriver. Om renarna störs av verksamheten kommer de att dra sig undan det betesområdet. Det kan innebära sammanblandningar i ett stort område och att renarna förflyttar sig österut mot skogslandet mycket tidigare på hösten. Detta kan påverka renskötselns hela årscykel. Detta har i stort sett inte beaktats i konsekvensanalysen.

Analyserna av föroreningar och damm är bristfällig

Analyserna av föroreningar och damm är under all kritik.

I området finns föroreningar sedan den gamla gruvan på Nasafjäll som var igång på 1600-talet. Det finns sulfidmalmer i området och det pågår en urlakning ur den gamla gruvan som förorenar området. Det finns utredningar om detta hos både länsstyrelsen och Arjeplogs kommun som samebyn tagit del av. Området tål inte mer påverkan av föroreningar. Elkem har påstått att de inte funnit sulfidmalmer i området som ska brytas och att verksamheten kommer att stoppas om sulfidmalmer påträffas. Vi menar att det finns mycket som talar för att det finns sulfidmalmer i det området och ifrågasätter att det gjorts tillräckliga bergartskarteringar för att kunna göra en sådan bedömning. Det finns en stor osäkerhet i de utredningar som gjorts. Enligt försiktighetsprincipen får inte en gruva startas om inte denna fråga har utretts ordentligt. Vi vill ha större kunskaper om riskerna i detta avseende.

Vi anser vidare att relevanta frågor inte har utretts fullt ut. Hur påverkar föroreningar och damm renen genom vattenflöden och när det dammar över betesområden? Här måste beräkningar göras på hur stor spridningen av föroreningar och damm som kan utgöra ett värsta scenario. Vilka effekter får det på renarna och renskötseln? Dessutom finns redan föroreningar i området av den gamla Nasafjällsgruvan. Hur skulle en ny gruva påverka de föroreningar som redan finns i området?

Vattenfrågorna är inte tillräckligt utredda

Vad gäller vattenavrinningen har analysen ett alldeles för naivt förhållningssätt. Nasafjäll utgör vattendelaren i området och den är inte alls långt från gruvetableringen. Vi vet av erfarenhet hur vattnet rinner i området och vi vet att det föreligger en stor risk för att vatten som rinner mot "svenska sidan" kommer att påverkas. Dessutom måste de större vattenflöden som beräknas bli resultatet av klimatförändringarna tas med i beräkningarna. Om vattnet rinner mot den svenska sidan är vattenflöden som leder till Laisälven i farozonen. Det skulle kunna få ödesdigra konsekvenser om förorenat vatten leder in mot dessa känsliga vatten.

Fiskebeståndet i Silbojaure på den svenska sidan är redan helt förstört av de gamla föroreningarna i området. Hur påverkar den planerade verksamheten detta.

Vi ökade vattenmängder genom klimatförändringarna finns en ökad risk för dammhaverier. Vår uppfattning att utredningen måste göras utifrån scenariot att vattenmängderna ökar rejält i framtiden då de arktiska landskapen påverkas mest av klimatförändringarna. Detta måste beaktas i de beräkningar som görs inför en eventuell gruvetablering. Även i detta avseende har utredningen uppenbara brister.

Påverkan på sociala konsekvenser och helheten för samebyn är inte utredda

I analysen ligger fokus på renen och tekniska frågor. Påverkan är mycket mer komplex än så. Samebyn har pekat på att det måste utredas vilka konsekvenser som en etablering skulle få för hela vår verksamhet och de sociala förhållandena. Vad får merarbetet för att förhindra sammanblandningar av ren för konsekvenser? Hur drabbar det våra familjer och möjligheten att faktiskt ha folk som räcker till i ren arbetet? I denna del är analysen alldeles för grund.

Det saknas en utredning utifrån samernas urfolksstatus

Samerna utgör ett urfolk, vilket är accepterat både i Norge och Sverige (se 1 kap. 2 § sjätte stycket regeringsformen). Det innebär att ett fritt informerat samtycke (frie prior and informed consent, FPIC) krävs för att Elkem och Norska staten ska kunna gå vidare med planerna på en kvartsgruva i Nasafjäll. I detta ligger ett krav på att samebyarna och renbetesdistriktet ska kunna påverka analyserna av miljökonsekvenserna och få den information som vi behöver för att kunna ta ställning till gruvan. Den process som genomförts har så stora brister att den inte alls lever upp till de uppställda kraven. Ett minimikrav är att analysen vad gäller påverkan på renskötseln och den samiska kulturen påverkas. Samebyarna har även krävt att en urfolksanalys ska genomföras. Detta har Elkem inte gjort och vi avvaktar besked från norska staten i denna fråga.

Våra slutsatser

Svaipa sameby motsätter sig helt en gruvetablering på Nasafjäll. Det är områden där vi har sedvanerätt som måste respekteras (se Girjasdomen, Högsta Domstolens dom 2020-01-23). Att hantera frågan om en etablering av en gruva på detta oseriösa sätt strider mot kraven i både de norska och svenska konstitutionerna vad gäller egendomsskyddet samt urfolksrätten.

Samebyn har varken resurser eller kunskap för att kunna genomföra den typ av studier som vi pekat på. Naturvårdsverket har kunskap och resurser för denna typ av utredningar. Samebyn begär därför att Naturvårdsverket bidrar med sin kunskap i ärendet och i sin kommunikation med norska staten framhåller följande:

- Den planerade gruvan riskerar att medföra mycket stora negativa konsekvenser för naturmiljön på svenska sida av landsgränsen. Uppenbart är att de två dagbrotten ligger nära den svenska gränsen. Det östliga brottet ligger endast 500 m från riksgränsen. Det är främst föroreningar, damning och buller som är de stora problemen med verksamheten. Den analys som genomförts är mycket bristfällig i flera avseenden och måste kompletteras.
- Den planerade verksamheten skulle få mycket stora konsekvenser för renskötseln i området. Den genomförda analysen är inte tillräcklig som beslutsunderlag för att kunna bevilja en gruva. Analysen måste kompletteras.
- Den norska och svenska staten har att förhålla sig till att samerna utgör ett urfolk. Därför måste principen om fritt på förhand informerat samtycke (FPIC) beaktas. Med hänsyn till detta måste analysen kompletteras i flera avseenden och det måste göras en urfolksutredning i ärendet, vilket norska myndigheter redan framfört behovet av.
- Miljöpåverkan av en gruva i en känslig miljö som fjällområdet utgör kan endast beviljas i undantagsfall. I det aktuella fallet är risken för miljö och hälsa så påtaglig så att verksamheten inte kan accepteras.

Om Naturvårdsverket vill ha mer information om vad som har förevarit och samebyns inställning kan ni kontakta Ingemar Israelsson, 070-343 65 30.

På uppdrag av Svaipa sameby / Ingemar Israelsson

